

ماهیت و حکم «شرکت در انتخابات»

از منظر فقه سیاسی اسلام

آیت‌الله عباس کعبی

انتخابات به‌عنوان اصلی‌ترین و مهم‌ترین صحنه حضور مردم برای تعیین سرنوشت و چگونگی اداره کشور شناخته می‌شود. طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی، اداره کشور ایران با اتکا به آرای عمومی از طریق انتخابات است. بنابراین شرکت افراد واجد شرایط رأی در انتخابات برای رأی دادن به نامزدها، یعنی ایفای نقش آن افراد در تعیین مسئولان نظام برای اداره کشور طی یک دوره معین، دارای اهمیت راهبردی است. با توجه به اهمیت انتخابات و نیز حضور مردم پای صندوق‌های رأی، هفته‌نامه افق حوزه در گفت‌وگو با آیت‌الله کعبی، ضمن اشاره به جهات فقهی و حقوقی انتخابات از نظر اسلام، توصیه‌هایی را درخصوص انتخابات پیش رو بیان کرد.

مشارکت در قدرت سیاسی در تصمیمات دخیل هستند؛ لذا مصداق

تحقق این صفت مؤمنین هستند: **﴿وَأَقْرَبُهُمْ سُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾**. نظام اسلامی هم، با مردم مشورت می‌کند: **﴿وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾** (آل عمران، ۱۵۹)؛ لذا یک نوع تعاون عمومی است. **﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾** (مائده، ۲).

• **شرکت در انتخابات یک جهاد سیاسی است**

در شرایط حاضر، شرکت در انتخابات یک جهاد سیاسی است. یک جهاد فی سبیل‌الله است؛ چون همه عناصر جهاد فی سبیل‌الله در این انتخابات آیند؛ یعنی انتخابات خیرگان رهبری و انتخابات مجلس شورای اسلامی، وجود دارد.

در جهاد فی سبیل‌الله چهار عنصر شرط است:

عنصر اول، تبدیلی ضعف به قدرت و تهدید به فرصت؛

عنصر دوم، تلاشی برای تحقق اقتدار، امنیت، انسجام، پیشرفت، عدالت و تحقق مصالح عمومی و جلوگیری از مفاسد عمومی؛

عنصر سوم، جهاد تضعیف دشمن و مقابله با خواست و برنامه‌های دشمن؛

عنصر چهارم، جهاد اجرایی و عملیاتی کردن خط فرمان رهبری و ولایت.

مشاهده می‌کنیم که در این انتخابات هر چهار عنصر وجود دارد.

عنصر اول، از طریق رأی دادن، برای اسلام، ایران و مکتب اهل‌بیت ^(علیهم‌السلام) تولید قدرت می‌کنیم. ضعف خود را به قدرت تبدیل می‌کنیم. تهدیدی که دشمن از طریق جنگ نرم، جنگ ترکیبی و جنگ ادراکی می‌خواهد بر ما تحمیل کند، از طریق انتخابات در مقابلش قدرت نرم، قدرت ترکیبی و قدرت شناختی تولید می‌کنیم. انتخابات باعث تولید قدرت می‌شود. انتخابات یک رزمایش حقوقی و سیاسی بزرگ ملت ایران و نشانه پیوند امام و امت است.

عنصر دوم، بدون شک هرچقدر که مردم بیشتر در انتخابات شرکت بکنند و اعتبار حقوقی و سیاسی نظام اسلامی بیشتر و استحکام درون نظام قوی‌تر باشد، نظام اسلامی و مدیران برخاسته از مردم، با پشوانه رأی مردم، راحت‌تر و هموارتر می‌توانند کار بکنند.

عنصر سوم، تضعیف دشمن و مقابله با برنامه‌های دشمن است. قطعاً دشمن اسلام و دشمن ایران که در رأسشان آمریکا و صهیونیست ابرقدرت و دنباله‌های آن‌ها در منطقه هستند، دنبال تضعیف ملت ایران و چپاول و غارت ثروت‌های عمومی و دنبال وابسته کردن و اسیر کردن ملت ایران هستند. خواب شوم استعمار و استبداد گذشته را می‌بیند و طراحی‌شان بازگشت به گذشته است. شرکت در انتخابات، مقابله با ارتجاع، مقابله با انفعال است و مقابله با برنامه‌های دشمن در تضعیف ملت ایران است.

عنصر چهارم، تبعیت از خط امام است. هم امام، هم شهدا و هم رهبری عزیزمان، همواره به شرکت در انتخابات توصیه می‌کنند؛ آن هم در اول وقت. علتش این است که شرکت در انتخابات در واقع مشارکت در اداره امور عمومی و استفاده از این حق الهی و این نعمت الهی و مشارکت در پیشرفت

انتخابات به‌عنوان اصلی‌ترین و مهم‌ترین صحنه حضور مردم برای تعیین سرنوشت و چگونگی اداره کشور شناخته می‌شود. طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی، اداره کشور ایران با اتکا به آرای عمومی از طریق انتخابات است. بنابراین شرکت افراد واجد شرایط رأی در انتخابات برای رأی دادن به نامزدها، یعنی ایفای نقش آن افراد در تعیین مسئولان نظام برای اداره کشور طی یک دوره معین، دارای اهمیت راهبردی است. با توجه به اهمیت انتخابات و نیز حضور مردم پای صندوق‌های رأی، هفته‌نامه افق حوزه در گفت‌وگو با آیت‌الله کعبی، ضمن اشاره به جهات فقهی و حقوقی انتخابات از نظر اسلام، توصیه‌هایی را درخصوص انتخابات پیش رو بیان کرد.

• **اداره‌امور کشور به دست مردم برپایه ارزش‌های دینی استوار است**

نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، بر پایه مردم‌سالاری اسلامی استوار است. به‌عبارت دیگر اداره امور کشور به دست مردم است، منتها بر پایه ارزش‌های دینی. مبنای قدرت، الهی است؛ اما سرچشمه قدرت، مردمی است. مردم ساخت قدرت سیاسی را از طریق گزینش مستقیم و غیرمستقیم نمایندگان خود به عهده می‌گیرند. در اصل شش قانون اساسی تصریح می‌کند که اداره امور کشور، به‌وسیله رأی عمومی مردم است؛ در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس خیرگان، مجلس شورای اسلامی و شورای شهر و روستا.

• **شرکت در انتخابات هم حق و هم تکلیف مردم است**

شرکت در انتخابات، هم حق است و هم تکلیف. حق است؛ چون یک امتیازی است که هم شرع مقدس و هم قانون اساسی و قوانین عادی به آحاد شهروندان نظام جمهوری اسلامی داده‌اند که از این حق استفاده بکنند یا استفاده نکنند؛ اما تکلیف است؛ چون مشارکت در امر عمومی است. ساخت امر عمومی و شکل‌گیری اقتدار ملی، امنیت ملی، انسجام ملی و تحقق منافع ملی در گروی انتخابات است. طبیعی است هر چقدر که مردم بیشتر شرکت کنند، اقتدار نظام مقدس جمهوری اسلامی بیشتر می‌شود و مسیر تحقق الگوی پیشرفت ایرانی ـ اسلامی فراهم می‌شود و کشور به سمت پیشرفت و عدالت و ساخت تمدن نوین اسلامی بیشتر حرکت می‌کند. از طرفی شرکت در انتخابات، عمل به توصیه امام و شهدا و تقویت نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران است. مبنای اینکه گفتیم تکلیف است، آیات و روایات زیادی می‌تواند باشد؛ از جمله در آیه ۶۲ سوره نور که می‌فرماید: **﴿الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا خَتًىٰ يَتَّبِعُونَ﴾**؛ امر جامع یعنی امر عمومی؛ امری که متعلق به عموم است. مثال‌هایی که در فقه می‌زنند، مثل نماز جمعه، نماز عید قربان، نماز عید اضحی(قربان)، تعظیم شعارات الهی، این‌ها همه عمومی است. قطعاً انتخابات و مشارکت سیاسی ـ اجتماعی هم، یک امر عمومی است و نسبت به این امر عمومی، آیه نازل شده است که: **﴿وَأَقْرَبُهُمْ سُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾** (سوری، ۲۸)؛ یعنی در امور عمومی با همدیگر مشورت می‌کنند.

در نظام مقدس جمهوری اسلامی، آنهایی که در تصمیم‌گیری مشارکت می‌کنند، مردم هستند که از طریق انتخاب نمایندگان صالح خود و

• جایگاه‌واهمیت‌مجلس

بنده در ابتدا مقداری در باب اهمیت مجلس صحبت می‌کنم. جمله معروفی که حضرت امام ^(علیه‌السلام) فرمودند که مجلس در رأس امور است، به این معنی نیست که مجلس سکاندار کشور است؛ بلکه منظور ایشان اهمیت مجلس است و این اهمیت، مخصوص زمان خاصی نیست، حتی در دوران کوتاه مشروطه که در سال‌های ۱۲۸۵ تا ۱۲۸۷ هجری و هم چنین در خلال سال‌های ۱۲۸۸ تا ۱۳۴۰ (البته با وقفه‌هایی) مجلس در کشور ما وجود داشت. یکی از آن موارد وقفه، قبل از اولتیماتوم روسیه و مورد دوم بعد از جنگ جهانی اول و تشکیل دولت در تبعید که در مورد اول مجلس به‌خاطر اولتیماتوم روس منحل شد و در مورد دوم اکثریت مجلس به دولت در تبعید ملحق شدند و مجلس خود به خود منحل شد؛ اما از نگاه به عملکرد مجلس در سال‌های کوتاهی که در ایران مجلس شورای ملی وجود داشت، اهمیت آن به‌خوبی مشخص بود.

• مجلس‌وکارآمدی!

یکی از نکاتی که باعث کارآمدی مجلس می‌شود وجود افراد کارآمد و به‌اصطلاح روزه در مجلس است. امروزه چنین شخصیت‌هایی انگیزه بالایی برای شرکت در انتخابات مجلس ندارند و برعکس افرادی که به‌دنبال کسب قدرت هستند، علاقه‌مندی زیادی برای شرکت در انتخابات مجلس نشان می‌دهند؛ درحالی‌که در تاریخ معاصر ایران کسانی را در مجلس می‌بینیم که در سطح بالایی جامعه حضور داشتند. به‌عنوان مثال بعد از تشکیل مجلس دوم شورای ملی، مرحوم آخوند خراسانی، افرادی نظیر آیات سیدحسن مدرس و سیدابوالحسن اصفهانی ^(رحمته‌م‌الله) که بعدها مرجع تقلید شد و سیدعبدالله بهبهانی ^(رحمته‌م‌الله) را به‌عنوان هیئت ناظرین به مجلس فرستاد. آن زمان هیئت نظارتان امروز در بیرون از مجلس حضور نداشتند؛ بلکه افرادی بودند که از طرف علما در مجلس حضور داشتند.

البته آن زمان مرحوم شیخ فضل‌الله نوری با این هیئت ناظرین مخالفت کرده و اعتقاد داشتند: لازم است این شورا مانند روزگار امروز در بیرون از مجلس و مانند شورای نگهبان امروزی عمل کند تا ناظر بر مجلس باشد؛ اما چیزی که در آن مجالس تصویب شد، این‌طور بود که مراجع بیست نفر از علمای طراز اول شیعه را به مجلس معرفی کنند و مجلس از بین اینها پنج نفر را به‌اتفاق آرا یا به قید قرعه انتخاب کند؛ لذا آخوند خراسانی ^(رحمته‌م‌الله) ۲۰ نفر را به مجلس معرفی کرد و مجلس در جلسه ۷ شعبان ۱۳۲۸ق از میان آنها اشخاص زیر را به‌عنوان علمای اعلام تراز اول به عضویت مجلس انتخاب کرد:
۱. جناب میرزا زین‌العابدین قمی به‌اتفاق آراء؛
۲. آقا سید ابوالحسن اصفهانی؛
۳. سیدعلی حائری؛
۴. آقا سیدحسن مدرس قمشه؛
۵. حاجی امام جمعه خویی به‌حکم قرعه منتخب گردیدند. (عبدالحسین حائری، اسناد روحانیت و مجلس، ص ۳۱)
اینجا این افراد به‌جز آیت‌الله مدرس و امام جمعه خویی ^(رحمته‌م‌الله) بقیه عذر آوردند و از رفتن به مجلس خودداری کردند. هرچند برخی همچون ابوالحسن اصفهانی، بعدها مرجع تقلید شدند؛ اما باید توجه داشت که اگر شهید مدرس هم، مانند: مرحوم سید ابوالحسن اصفهانی در نجف حضور می‌یامدند، ایشان هم مرجع می‌شدند؛ یعنی ایشان به‌لحاظ جایگاه علمی دارای جایگاه مبزری بودند.

• مدرسو‌شناخت‌اواز تأثیرگذاری‌مجلس

بعد از فوت مشکوک آیت‌الله آخوند خراسانی و انحلال مجلس دوم، عملاً اصل دوم متمم قانون اساسی ناپایه گرفته شد و دیگر به هیئت نظارت عمل نشد و کسی دیگر به‌عنوان علمای تراز اول به مجلس سوم معرفی نشد؛ اما مرحوم مدرس با شناختی که از ضرورت حضور خودش در صحنه به دست آورده بود، این بار خودش را کاندیدا کرد و وارد مجلس شد؛ یعنی ایشان اهمیت مجلس را درک کردند. بعد هم ایشان در مجلس چهارم و پنجم حضور پیدا کرد و در مجلس ششم بود که رضاخان

يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْغُونَ مَوْطِنًا يَعْغِطُ الْكُفَّارُ وَلَا يَتَأَلَوْنَ مِنْ عَذَابٍ نِيعًا إِلَّا كَيْتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ»^۱.

با توجه به این آیه شریفه، در واقع می‌گویند: کسانی که با رهبری الهی همراهی می‌کنند و در میدان جهاد حاضر می‌شوند و تصمیم می‌گیرند که در میدان جهاد و مقامت حاضر بشوند، اگر در این مسیر، تشنه شوند، خسته و گرسنه شوند یا باعث عصبانیت دشمن شوند، چه پیروز شوند و چه شکست بخورند، این امر، یک امر صالح است. شرکت در انتخابات باعث عصبانیت دشمن می‌شود؛ باعث عصبانیت و ناراحتی رژیم کودک‌کش و جنایت‌کار صهیونیستی می‌شود. شرکت در انتخابات، محور مقاومت را خوشحال می‌کند؛ چون می‌بینند که نظام اسلامی یک نظام قوی است و حتی به‌منابه همراهی با محور مقاومت باید بگویم که شرکت در انتخابات به‌منابه یک موشک نقطه‌زنی است که بر قلب آمریکا و صهیونیست و بین‌الملل وارد می‌شود. حجت‌الاسلام والمسلمین سیدحسن نصرالله(حفظه‌الله) همواره در انتخابات انگشت خودش را نشان می‌داد. فکر می‌کرد که این انگشت یک بار بر ماشه است که به دشمن شلیک می‌کند و بار دیگر همین انگشت بر استامپ گذاشته می‌شود و بر برگه رأی. یک رأی که در صندوق می‌اندازد و به‌سادگی این کار را انجام می‌دهید و این رأی هم، یک شلیکی است بر قلب دشمن.

• **چند توصیه به داوطلبان خیرگان، مجلس و فعالان عرصه انتخاباتی**

طبعاً در انتخابات مجلس شورای اسلامی، این دفعه در قالب چنین انتخاباتی، شفافیت مالی آمده است. توصیه ما به داوطلبان انتخابات، هم مجلس شورای اسلامی و هم خیرگان و هم فعالان عرصه انتخاباتی که می‌خواهند، کمک کنند و در ستادهای انتخاباتی فعال بشوند، این است که به چند نکته توجه کنند:

نکته اول: دعوت به مشارکت حداکثری؛ چون اگر اکثریت رأی بدهند؛ حتی اگر آن داوطلب هم رأی نیاورد، یک نوع پیروزی است؛ اما اگر آن داوطلب با اقلیت رأی بیاورد و اقلیت رأی بدهند، این یک شکست است؛ حتی اگر وارد مجلس بشود. بنابراین به مشارکت حداکثری دعوت کنند.

در این بین، مجلس خیرگان رهبری پشتوانه مشروعیت و مقبولیت و پشتوانه اقتدار، امنیت، وحدت و پشتوانه مردمی ولایت فقیه است. مجلس خیرگان، لنگرگاه اطمینان و آرامش مردم در سلامت نظام سیاسی و نظام مقدس جمهوری اسلامی است. مجلسی است که متشکل از مجتهدان عادل با تقوای با نفوذ مردمی و مجلسی است که دسویه است. از یک سو با مردم مرتبط است و یک مجلس مردمی است و از سوی دیگر با ولی فقیه مرتبط است. از سویی برخاسته از شرع مقدس است و از سویی دیگر شکل‌گرفته بر اساس انتخاب مردم؛ لذا مجلس خیرگان به‌شکل ویژه تبلور مردم‌سالاری اسلامی است. به‌ویژه انتخابات مجلس خیرگان را جدی بگیرید. توصیه ما در ابتدا، مشارکت حداکثری است.

نکته دوم: داوطلب خودشان و برنامه‌های‌شان را معرفی کنند؛ به سؤالات مردم پاسخ دهند؛ نهاد را معرفی کنند و وارد مسائل حاشیه‌ای نشوند. **نکته سوم:** رقابت مثبت انتخاباتی؛ تخریب و سخن‌پرکنی علیه داوطلب‌های دیگر جایز نیست. اخلاق انتخاباتی را هم رعایت کنند و رقابت سالم داشته باشند.

نکته چهارم: انتخابات به‌گونه‌ای سامان پیدا کند که هم برای شرکت‌کنندگان و هم برای داوطلبان و فعالان سیاسی ـ اجتماعی آورده اخروی داشته باشد. باعث نورانیت دل و باعث پیشرفت کشور شود و اقتضایش این است که ما با یک نگاه و با یک نیت درست در انتخابات شرکت کنیم؛ همان نیت امر عمومی و مشارکت در امر عمومی و پیشرفت و اعتلا و شگوفایی مادی ـ معنوی ایران اسلامی؛ لذا آخرین سخن ما این است: برای اسلام و برای ایران، همه با هم یکپارچه، با اقتدار، با حماسه رأی ملی و حضور باشاط، به همدیگر توصیه کنیم؛ مصداق **﴿وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّخْرِ﴾**. ان‌شاء‌الله با‌زدهم اسفند در انتخابات مهم مجلس خیرگان رهبری و مجلس شورای اسلامی شرکت کنیم و به سمت مشارکت حداکثری برویم.

آرای نمایندگان مخالفت می‌کنند؛ چراکه به مسئله‌ای که خلاف بودن آن آشکار است، رأی داده‌اند و آبروی‌شان می‌رود؛ اما در جهان غرب مسئله‌ای به‌صورت حق و باطل روشن و آشکار مطرح نیست. در جهان غرب احزاب چپ‌گرا مباحث دولتی را در اولویت قرار می‌دهند و نظرشان این است که همه چیز باید دولتی باشد و احزاب راست‌گرا هم، اقتصاد خصوصی را اولویت خود قرار می‌دهند. بنابراین تفکرات‌شان برای مردم روشن است. با توجه به اقبال مردم به آن‌ها صاحب رأی می‌شوند؛ اما در جامعه ما که نمونه‌هایی از حکومت امیرالمؤمنین ^(علیه‌السلام) را در اختیار داریم، تقلید صرف از حزب‌گرایی غربی جواب نمی‌دهد؛ چون در سیستم حزبی حق و باطل ملاک عمل نیست؛ بلکه نظر حزب ملاک عمل است و نظر حزب هم بر اساس منافع فردی یا گروهی‌ای که رئیس یا هیئت‌رئیس حزب تعیین می‌کند، مشخص می‌شود. به‌عنوان مثال وقتی گفته می‌شود، بنزین پتروشیمی آلاینده است و بعد بنزینی بدتر از آن را وارد می‌کنند، مشخص است که منافع شخصی یا گروهی در میان است.

• دلایل‌اهمیت‌مجلس‌دوم در عصر مشروطه

در مجلس دوم، مرحوم مدرس در مجلس حضور پیدا کرد و به‌خاطر وزنه علمی و جایگاه فقا‌هت و تقوای بی‌نظیرش معمولاً کسی نمی‌توانست، با او مخالفت کند و حتی اگر در ظاهر رأی دیگری داشتند؛ اما در دل‌شان حرف ایشان را قبول داشتند. بنابراین رئیس ظاهری مجلس شخص دیگری بود و رئیس باطنی مجلس، مرحوم سیدحسن مدرس بود. امروزه در مجلس خیرگان وزنه‌های علمی حضور دارند؛ اما لازم است، در دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی نیز، وزنه‌های علمی حضور داشته باشند و علمای شناخته شده و استخوان خورده‌های که حتی شأن اجتماعی بالایی دارند، در مجلس حضور پیدا کنند. حضور وزنه‌هایی مثل سیدحسن مدرس در مجلس شورای ملی باعث شد، قرارداد (۱۹۱۹)

که شباهت‌های زیادی به برجام دارد، در آن مجلس اجرایی نشود.

ادامه دارد...

• پی‌نوشت

۱. روز ۸ اسفند ۱۲۹۹ سیدضیاءالدین طباطبایی رئیس‌الوزرا، طی اعلامیه‌ای رسمی، لغو قرارداد ۱۹۱۹ متعقده میان ایران و انگلستان را که در زمان وثوق‌الدوله امضا شده بود و به‌دلیل واکنش شدید شخصیت‌هایی چون آیت‌الله مدرس، خنئی و غیرقابل اجرا مانده بود، اعلام کرد.

پس از خاتمه جنگ اول جهانی، انگلستان، یکی از فاتحین این جنگ، قدرت مسلط خارجی در ایران به‌شمار می‌آمد؛ زیرا نتنها نیروهای عثمانی و حامیان آلمانی آن‌ها شکست خورده و از خاورمیانه بیرون رانده شده بودند، بلکه روسیه هم، به‌علت بروز انقلاب بلشویکی، دچار آشفتگی و جنگ داخلی بود. بر این اساس انگلیسی‌ها نیروهای خود را تا شمال ایران پیش رانده و از طریق مرزهای جنوبی روسیه، به نیروهای مخالف رژیم کمونیستی جدید روسیه کمک می‌کردند. انگلیسی‌ها برای تثبیت نفوذ خود در ایران، در نهم اوت ۱۹۱۹ و در شرایطی که احمدشاه قاجار در آخرین ماه‌های حکومت خود، قافه هرگونه نفوذ سیاسی در کشور بود و سلسله قاجار در آستانه انقراض قرار داشت، قراردادی با نخست‌وزیر وقت ایران، وثوق‌الدوله، امضاء کردند. به‌موجب این قرارداد، کلیه تشکیلات نظامی و مالی ایران تحت نظارت انگلیسی‌ها قرار می‌گرفت و امتیاز راه‌آهن و راه‌های شیره ایران نیز به او واگذار می‌شد. پس از امضای این قرارداد، بین وثوق‌الدوله و «سریسری کاکس» وزیرمختار انگلیس، که خبر آن محرمانه نگاه داشته شده بود، انگلیسی‌ها منتظر تصویب قرارداد از طرف مجلس ایران نمانده و یک هیأت نظامی به ریاست ژنرال «دیکسون» و یک هیأت مالی به ریاست «آرمیتاژ اسمیت» برای تشکیل سازمان جدید ارتش ایران و اداره امور مالی کشور به ایران فرستادند. قرارداد ۱۹۱۹ که ایران را عملاً تحت‌الحمایه انگلستان قرار می‌داد، با مخالفت شدید افکار عمومی مواجه شد و به تصویب مجلس نرسید. چهره‌هایی چون مرحوم سیدحسن مدرس، نقش مهمی در افزایش ابعاد این معاهده و بسترسازی برای لغو آن ایفا کردند؛ حتی احمدشاه قاجار نیز، تحت تأثیر مخالفت‌های گسترده مردم، حاضر نشد این قرارداد را تأیید کند. وثوق‌الدوله با فشار افکار عمومی در چهارم تیر ۱۲۹۹ استعفا داد و مشیرالدوله ـ جانشین وی ـ قرارداد را لغو و عذر مستشاران انگلیسی را خواست.

نگاهی تاریخی به جایگاه و نقش روحانیت در مجلس از عصر مشروطه تا پهلوی

تقلب سراسری کرد که مرحوم مدرس جمله معروف خود را در آنجا گفت که «آن یک رأی که خودم به خودم دادم، چه شد؟» و با این تقلب از مجلس دور ماندند. البته از مجلس ششم تا مجلس چهارم دیگر در مجلس بحث مخالف و موافق نداریم؛ چراکه مجلسها فرمایشی و تحت سلطه دیکتاتور است و هر لایحه‌ای که مانند لایحه حجاب بر خلاف قانون اساسی بود هم، تصویب می‌شد. این در حالی است که در قانون اساسی مشروطه تصریح شده است که هیچ مطلب ضروریات دینی، نمی‌تواند بدل به قانون شود.

• **جایگاه‌احزاب در انتخابات‌مجلس در ایران وغرب**

در جهان غرب احزاب با توجه به مشی سیاسی که ارائه می‌دهند، مورد اقبال مردم قرار می‌گیرند؛ چراکه در آن جوامع، مسئله حق و باطل مطرح نیست و راجع به احزاب، آزمون و خطا می‌کنند؛ اما در جامعه ما همه چیز دائرمدار حق‌گردش می‌کند و احزاب به آن صورت غربی معنی ندارند. مانند مجلس اخیر که احزاب، لیستی معرفی کردند و افرادی از همان لیست حجاب به برخی مصوبات مخالفت دارند؛ اما به‌دلیل همراهی با حزب ولیست انتخاباتی مجبور به رأی دادن هستند و به‌همین علت با شفاف‌سازی